

BYGGMESTER SOLNESS

Av Henrik Ibsen

Utarbeidet av teaterpedagog Gunhild Aarebrot Kilde for Nationaltheatret

Pedagogisk studiemateriell for videregående skole.

NATIONAL
THEATRET

MEDVIRKENDE:

MADS OUSDAL
Halvard Solness

GISKEN ARMAND
Aline Solness

MARIANN HOLE
Hilde Wangel

REBEKKA JYNGE
Kaja Fosli

LASSE LINDTNER
Dr. Herdal

BJØRN SKAGESTAD
Knut Brovik

**MIKKEL
BRATT SILSET**
Ragnar Brovik

KUNSTNERISK LAG:

Regissør og scenograf _____ Stéphane Braunschweig
Samarbeidende scenograf _____ Alexandre de Dardel
Kostymedesigner _____ Katja Ebbel Frederiksen
Lysdesigner _____ Marion Hewlett
Maskør _____ Ruth Haraldsdóttir Norvik
Dramaturg _____ Olav Torbjørn Skare

Studiemateriell, *Byggmester Solness*

Dette studiematerialet er utviklet for elever i videregående skole, og det møter kompetansemål fra Læreplanen for norsk, KRLE, drama, psykologi, samfunnsfag, design og arkitektur.

Studiematerialet er til for å inspirere lærere og elever til å dypdykke ned i Henrik Ibsens verk og for å stimulere til refleksjon rundt stykkets tema, innhold og om teaterkunsten. Studiematerialet forbereder også elevene på teateropplevelsen, slik at de kan få enda mer ut av forestillingen og møtet med teatret.

Oppgavene er inndelt i for- og etterarbeid, og det er fritt frem å plukke ut hvilke oppgaver som passer for deres respektive undervisningsopplegg, eller om dere ønsker å benytte dere av studiematerialet i sin helhet. De fleste oppgaver kan besvares både skriftlig eller som muntlige refleksjonsoppgaver. Dramævelsene kan utføres i vanlige klasserom, og du trenger ikke være dramalærer for å gjennomføre dem.

HUSK:

- Teater er scenekunst og oppleves fritt til å tolkes på mange ulike måter.
- Det finnes mange lag i en teaterforestilling. Teater gir ulike assosiasjoner og snakker til oss på ulikt vis, og er for har heller ikke refleksjonsoppgavene og tolkningsoppgavene i studiematerialet noen fasit.
- På teater kommer svarene sakte, og det anbefales derfor å lese stykket og tekstutdragene før dere ser forestillingen, det gir eierforhold og en større forståelse og opplevelse av forestillingen.

Forarbeid:

RESEARCH-ARBEID

SE PÅ [NATIONALTHEATRET.NO](http://nationaltheatret.no)

Hva kan du lese om *Byggmester Solness*? Hvordan har teatret valgt å informere om og selge forestillingen?

RESEARCH OM HENRIK IBSEN

Se på <http://ibsen.nb.no>

1. Dramatikeren: Hvilke typer temaer er Ibsen kjent for å ha skrevet om i stykkene sine? Hva er det han vil si gjennom stykkene sine? Hvorfor tror du hans stykker fremdeles settes opp over hele verden? Hva har gjort ham til verdens mest spilte dramatiker etter Shakespeare?

Hvilke litterære sjangre kan han knyttes til?

Noen litterære virkemidler Ibsen var kjent for å ta i bruk ofte var symboler og detaljerte sceneanvisninger. Forklar hva disse to begrepene betyr.

2. Biografisk: Det er mange klare referanser fra Ibsens eget privatliv i *Byggmester Solness*. Les stykket, gjerne høyt i klassen, der dere kan dele ut roller og bytte på underveis. Deretter kan dere gjøre research og finne svarene, og dermed parallellene, mellom Ibsen og Solness. Hvor befant Ibsen og kona seg da han skrev stykket? Hvem bodde han sammen med? Var han ung eller gammel da han skrev stykket? Hadde Ibsen suksess eller ikke da han skrev stykket? Hvilke stykker hadde han skrevet før dette? Hvem tilbrakte Ibsen tid med på fritiden mens han skrev stykket?

MANUSARBEID

Del klassen inn i sju grupper. Hver gruppe får utdelt én rolle hver fra stykket.

Les gjerne stykket høyt sammen i klassen, eller les utdrag fra stykket. (To utdrag følger som vedlegg.) Alle leser alt, men gruppene merker seg sin rolle ekstra nøye. Ta notater mens dere leser stykket: Hvordan beskrives rollen i sceneanvisningene? Hva er alderen? Hvordan er rollens forhold til de andre i stykket? Hvordan blir rollen behandlet av de andre rolle karakterene? Hvordan agerer rollen? Hva er «typisk» rollen – har rollen noen spesielle egenskaper?

Gruppene samler sine observasjoner og skriver sammen en felles rollefabel for rollen. Gruppene presenterer rollefablene for hverandre i klassen.

UTDRAG FRA MANUS

SYMBOLDRAMA

Ibsens siste dramaer, inkludert *Byggmester Solness*, ble ofte betegnet som symboldramaer, der hovedkonflikten ble flyttet fra samfunnsproblemer til enkeltindivider og indre konflikter

LES UTDRAG 1 «SOLNESS OG HILDE»

Hvilken litterær teknikk (som Ibsen benyttet ofte) brukes i manusutdraget når Solness skuer tilbake i livet og beskriver et hendelsesforløp fra fortiden?

Hilde snakker ofte om å bygge tårn og at Solness, som kaller henne en prinsesse, skal bygge henne et slott. Hun nevner også mot slutten av stykket «et luftsloft.» Hva er det? Er dette konkrete ønsker, eller snakker hun i bilder? Hva kan tårnet og slottet være et symbol på?

I manusutdraget snakker Solness og Hilde om at de har troll i seg. Hva tror du det betyr?

Å være byggmester er et livskall, mener Solness. Hvem andre mener Solness har livskall til å bygge? Det å bygge opp noe – hva mener du dette kan være et symbol på? Til slutt i utdraget sier han at han «bygger i stormannsgalskap», hva mener han med det?

Hvorfor tror du Solness ikke lenger vil bygge kirker, etter alt han har opplevd?

LES UTDRAG 2 «ALINE SOLNESS OG HILDE»

Hvordan vil du si at teksten beskriver disse to kvinnene, hvilken personlighet har de? Hvordan er de ulike hverandre? Hvordan synes du at Aline takler barnas død?

Aline snakker mye om hennes «plikt.» Hvorfor gjør hun det? Hvilke opplevelser og grunner er det som kan ligge bak denne plikten hun føler på?

Hva symboliserer dukkene til Aline?

Etterarbeid

Byggmester Solness – kahoot

<https://play.kahoot.it/#/?quizId=7504c229f52a458fb94b-d68ee36ee327>

FRA TEATERFORESTILLINGEN

Elementer fra forestillingen, diskuter i klassen/grupper.

Skuespillerarbeid. Hvordan ble rollen gestaltet på scenen? Hvilke kostymer og sminke ble brukt? Kledde det rollen? Samsvarte gruppens funn fra rollelabel-arbeidet med sceneversjonen, eller var scenetolkningen annerledes? I så fall hvordan? Del med klassen.

Scenografi. Er scenografien, altså scenens utsmykning og utforming realistisk eller symbolsk? Scenen dreier mot slutten av andre akt. Hva vil den hvite lange «korridoren» som kommer til syne fortelle oss? Hva vil den forestille? Hvilket miljø og hvilken atmosfære er scenografien med på å skape? Er den tidløs eller knyttet til en bestemt tidsperiode eller stil?

Regi. Kunstneriske valg i møte med skuespillerne og forestillingens helhetlige uttrykk. Hvilken spillestil har skuespillerne? Realistisk? Stilisert? Fysisk danserisk?

Lys og Lyd. Dette er elementer som er med på å understreke regivalg i scenene. Hvordan vil du beskrive lysbruken? Dramatisk? Fargerik? Er det varm eller kald stemning på scenen? Hvordan er lyd og musikk tatt i bruk? Er det mye eller lite?

PSYKOLOGI, SAMFUNN OG ARKITEKTUR

Solness sier han vil bygge «hjem for mennesker og familier, og ikke kirker og kirketårn». Hvorfor tror du han sier det? Hvilke livserfaringer fra fortiden, og hvilke fremtidsdrømmer, kan ha påvirket ham til å mene dette? Hva er det et kirketårn skal symbolisere? Hvordan synes du Solness sitt forhold til Gud vikler seg inn i byggearbeidet hans i denne forestillingen?

Hva representerer Hilde for Solness? Hvilke egenskaper og følelser vekker hun i ham? Hvorfor er det så viktig for henne at han skal klatre opp i tårnet i slutten av stykket?

Solness lider av angsttilstanden akrofobi. I tillegg til at dette er reelt, har det også en symbolsk mening i dette stykket. Hvordan?

ARKITEKTURBYEN OSLO

Oslo er i dag en av Europas mest progressive byer når det gjelder samtidsarkitektur og byutvikling. Utbygging skjer i rask utvikling og byggverk i store dimensjoner, og moderne estetikk tar form overalt i bysentrum. Likt som for Halvard Solness står det stor prestisje i å bygge visjonært og fremragende, men slik arkitektur kan også motta hard kritikk.

Se på arkitektur i Oslo. Hvilke arkitektoniske signalbygg er omdiskutert i pressen i dag? Hva har arkitektur å si for samfunnet? Hva har det å si for folket som bor der, og som bruker byggene? Hvis Halvard Solness stod bak et av de monumentale byggene som vokser frem i Oslo i dag, hvilket kunne det vært?

DRAMAØVELSER

Hot seat. Ta utgangspunkt i forarbeidet – rollefablene – dere har skrevet, og inntrykkene dere sitter igjen med etter å ha sett forestillingen. Sett opp en stol foran klasserommet. Én fra gruppen går ut på gangen og kommer tilbake inn igjen, denne gangen i rolle som rollefiguren. Mens han/hun sitter på stolen, stiller klassen spørsmål som må besvares i rolle og etter beste evne. Ta utgangspunkt i det dere vet fra manus (rollefabel) og det dere har sett på scenen, men still også andre spørsmål som bakgrunn, alder, familiære relasjoner. Eleven som er i rolle finner på svar som kan være sannsynlige at rollen ville svart. Når stolen blir for varm, (derav navnet hot seat) kan eleven reise seg, og bytte plass med en av de andre i gruppen sin, som tar over å spille rollen på stolen, og fortsetter å bli intervjuet av klassen.

STATUSØVELSER

Diskuter først i klassen – hva vil det si å ha høy status, lav status og middels status. Deretter prøver dere dette ut fysisk i klasserommet: Rydd unna pulter og stoler så det blir mer gulvplass. Alle går med høy status. Legg merke til hvordan hodet er plassert, hvordan armene beveger seg og tempoet. Alle går deretter med lav status, og gjør samme analyse. Deretter middels status.

Alle velger fritt en rollekarakter fra stykket. Gå som denne rollekarakteren og merk hvor den hører hjemme med høy, lav eller middels status.

BYTT OG PRØV ULIKE ROLLER

Til slutt, i fellesskap i klassen, diskuter hvilke roller fra stykket som har hvilke type status. Hvilke scener og hendelser fra forestillingen er det som plasserer rollen til hvilken type status? Er det eksempler i forestillingen der roller skifter status? Hvordan og hvem får dette til å skje? Hvordan kan et statusskifte endre dynamikken mellom rollekarakterer og i forestillingen? Ranger og still opp rollene fra høy til lav status, gjerne med elever som representerer alle rollene.

TEATERANMELDELSE

Prøv deg som en teaterkritiker! Husk å begrunne dine svar.

Start med å skrive et kort handlingsresymé på fem til åtte setninger, få med kun det aller mest nødvendige i handlingen.

Hva var dine forkunnskaper om stykket og om Ibsen.

Hva var dine forventninger til å se forestillingen? Ble de innfridd?

Hvordan er det å være i teatret?

Les intervjuet med regissøren på nationaltheatret.no. Hva er han opptatt av å fortelle med forestillingen sin? Mener du han lykkes med det? Hvorfor/hvorfor ikke?

Beskriv og begrunn hvordan de sceniske elementene ble brukt, og hvordan du opplevde dem: regi, spillestil, musikk, lys, rekvisittbruk, Hovedscenen (hvordan ville denne forestillingen blitt på en liten, intim scene?), kostymer, sminke osv.

Anbefaler du forestillingen? Hvorfor/hvorfor ikke?

MANUSUTDRAG 1 SOLNESS OG HILDE

SOLNESS: Vi *har* hatt barn – Aline og jeg.

HILDE: Har *du* –!

SOLNESS: To små gutter. De var like gamle.

HILDE: Tvillinger da.

SOLNESS: Ja, tvillinger. Det er elleve – tolv år siden nå.

HILDE: (*varsomt*) Og begge er altså –? De tvillingene *har* du ikke lenger?

SOLNESS: (*stille beveget*) Vi beholdt dem bare sånn en tre ukers tid. Eller knapt nok *det*. (*bryter ut.*) Å Hilde, det er helt utrolig godt for meg at du kom! For nå har jeg endelig én som jeg kan snakke med!

HILDE: Kan du ikke *det* med – med *henne* også?

SOLNESS: Ikke om dette. Ikke sånn som jeg *vil* og *må*. (*tungt.*) Og ikke om så mye annet heller.

HILDE: (*dempet*) Var det bare *det* du mente, da du sa at du trengte meg?

SOLNESS: Det var vel nærmest *det*. I går da. I dag vet jeg ikke lenger helt – (*avbryter seg selv.*) La oss sette oss, Hilde. Sett deg der, du, i sofaen, – så du har utsikt til hagen. (*Hilde setter seg i sofahjørnet. Solness rykker en stol nærmere*) Har du lyst til å høre om det?

HILDE: Ja, jeg vil veldig gjerne sitte og høre på deg.

SOLNESS (*setter seg*) Da skal jeg fortelle deg alt sammen.

HILDE: Her har jeg utsikt både til hagen og deg, byggmester. Så fortell det! Nå!

SOLNESS (*peker mot karnappvinduet*) Der borte på høyden, – hvor du altså ser det nye huset

HILDE: Ja?

SOLNESS – der bodde Aline og jeg i de første årene. For da lå det et gammelt hus der oppe som hadde tilhørt moren hennes. Og det overtok vi etter henne. Og hele den store hagen fulgte med.

HILDE: Var det tårn på *det* huset også?

SOLNESS: Ikke spor av noe sånt. Det var en stor, stygg, mørk trekasse å se til utvendig. Men ganske lun og hyggelig inne likevel.

HILDE: Rev du ned det gamle skuret, da?

SOLNESS: Nei. Det brant ned. Alt sammen?

HILDE: Var det til stor sorg for deg, det?

SOLNESS: Litt etter hvordan du ser det. Som byggmester kom jeg til værs på den brannen –

HILDE: Men –?

SOLNESS: Vi hadde nettopp fått de to små guttene den gangen –

HILDE: De stakkars tvillingene, ja.

SOLNESS: De var så sunne og trivelige da de kom til verden. Og de vokste fra dag til dag, så vi kunne se det helt tydelig.

HILDE: Småbarn vokser mye de første dagene.

SOLNESS Det var det vakreste synet en kunne se for sine øyne, når Aline lå der med begge to. – Men så kom natten det brant –

HILDE: (*spent*) Hva skjedde! Si det! Brant noen inne!

SOLNESS: Nei, ikke det. Alle ble reddet trygt ut av huset –

HILDE: Nå, men hva da –?

SOLNESS: Skrekken rystet Aline så forferdelig. Brannalarmen – flukten, sånn over hals og hode – til og med i den isende nattekulden –. De måtte jo bæres ut, slik som de lå der. Både hun og de små.

HILDE: Og det tålte de altså ikke?

SOLNESS: Jo, *de* tålte det nok. Men Aline fikk feber. Og *den* gikk over i melken. Amme dem selv, det ville hun jo absolutt.

Det var hennes plikt, sa hun. Og begge småguttene våre, de – (*knuger hendene sammen*) de – å! Nei, *det* sto de ikke over. Det var *det* som tok dem fra oss.

HILDE: Det må ha vært forferdelig tungt for deg.

SOLNESS: Tungt nok for meg. Men ti ganger tyngre for Aline. (*knytter hendene i stille raseri.*) At slike ting kan skje her i verden! (*kort og fast.*) Fra den dagen jeg mistet dem, bygget jeg helst ikke kirker – aldri mer noe sånt! Bare hus som folk kan bo i. Hjem for mennesker, Hilde.

HILDE: Men hjem med høye tårn og spir på.

SOLNESS: Helst det. (*slår over i en lettere tone.*) Der ser du – den brannen, den bragte meg til værs, den. Som byggmester da. Etter brannen stykket jeg hele hagen opp i villatomter. Og *der* fikk jeg bygge akkurat sånn jeg selv ville ha det. Og *deretter* gikk det strykende for meg.

HILDE: (*ser forskende på ham*) Står de to barna fremdeles i veien for deg. Så lenge, lenge etter?

SOLNESS: Ene og alene gjennom den brannen ble jeg i stand til å bygge hjem for mennesker. Hyggelige, lune, lyse hjem, hvor far og mor og hele barneflokkene kunne leve trygge og glade med følelsen av at det er en lykkelig ting å være *til* i verden. Og mest det å høre til hverandre – i det store og det små.

HILDE: (*ivrig*) Men er ikke det en lykke for deg, da, at du kan skape sånne deilige hjem?

SOLNESS: Prisen, Hilde. Den forferdelige prisen jeg måtte betale for å oppnå *det*.

HILDE: (*ser på ham med et ubestemmelig uttrykk*) Men likevel bygger du alle disse barnerommene.

SOLNESS: (*alvorlig*) Har du aldri merket det, Hilde, at det umulige ... liksom lokker og roper på deg?

HILDE: (*tenker seg om*) Det umulige? (*livfull.*) Jo da! Har *du* det også på den måten?

SOLNESS: Ja, jeg har det.

HILDE: Så da bor det vel – litt troll i *deg* også, da?

SOLNESS: Hvorfor troll?

HILDE: Ja, hva vil *du* kalle det, da?

SOLNESS: (*reiser seg*) Nei, nei, kan så være. (*heftig.*) Men da må jeg vel *bli* til et troll – slik som det alltid går med meg uansett! Uansett hva!

HILDE: Hva mener du med det?

SOLNESS: (*dempet, tydelig preget*) Legg merke til hva jeg sier, Hilde. Alt det som jeg klarte å drive frem, bygge, skape i skjønnhet, i trygghet, i lun hygge – og også i stormannsgalskap – (*knytter hendene.*) Er det ikke forferdelig bare å tenke på –!

HILDE: *Hva* er det som er så forferdelig?

SOLNESS: At jeg må gå her og veie opp alt dette. Betale for det. Ikke med penger. Men med menneskelykke. Og ikke bare min egen lykke. Men andres også. Ser du *det*, Hilde! *Den* prisen har plassen min som kunstner kostet meg – og andre. Og hver eneste dag må jeg gå her og se på at prisen blir betalt på nytt. Om igjen og om igjen, alltid om igjen!

HILDE: (*reiser seg opp og ser på ham uten å vike*) Nå tenker du visst på – *henne*.

SOLNESS: Ja. Fremfor alt på Aline. For Aline – *hun* hadde *sitt* livskall, hun også. I like stor grad som jeg hadde mitt. (*skjelver i stemmen.*) Men hennes livskall, det måtte forkuldres ... knuges, knekkes sønder og sammen – for at mitt skulle kunne vinne ... en slags stor seier. Du skal vite det, at Aline – hun hadde anlegg for å bygge, hun også.

HILDE: Hun! Bygge?

SOLNESS: (*ryster på hodet*) Ikke hus og tårn og spir – sånne ting som *jeg* går og holder på med – Men bygge opp små barnesjeler, Hilde. Bygge opp barnesjeler så de kunne reise seg med likevekt og i edle, vakre former. Strekke seg opp til voksne menneskesjeler. Det var *dette* Aline hadde anlegg for. – Og alt det ligger der nå. Ubrukt – og heretter ubrukelig. Til ingen verdens nytte. – Akkurat som grushaugene etter en brann.

MANUSUTDRAG 2 ALINE SOLNESS OG HILDE

HILDE: (*med et lyst uttrykk*) Aline? Ja? Kan jeg få være her hos deg en stund?

FRU SOLNESS: Gjerne det, hvis du har lyst.

(*Hilde flytter en taburett bort til lenestolen og setter seg.*)

HILDE: (*ser varmt på henne*) Er du glad for at du skal flytte over i det nye huset?

FRU SOLNESS: Jeg *burde* jo være glad. For Halvard vil jo ha det sånn –

HILDE: Ikke bare derfor, synes jeg.

FRU SOLNESS: Jo, jo. For det er jo bare min plikt, å bøye meg under *ham*. Men ofte er det så vanskelig å tvinge seg til lydighet.

HILDE: Ja, *det* er sikkert vanskelig.

FRU SOLNESS: Dét er det. Når en ikke er bedre menneske enn jeg, så –

HILDE: Når en har gått gjennom så mye tungt som *deg* –

FRU SOLNESS: Hvordan har du fått vite det?

HILDE: Mannen din sa det.

FRU SOLNESS: Til meg snakker han så lite om *de* tingene. – Men ja, jeg har vært gjennom mer enn nok i mitt liv, *jeg*, Hilde.

HILDE: (*ser medfølende på henne og nikker langsomt*) Stakkars deg. Først så brant det for deg –

FRU SOLNESS: Ja. Alt *mitt* brant.

HILDE: Og så kom jo det verste.

FRU SOLNESS: Det verste?

HILDE: Det verste som kunne skje.

FRU SOLNESS: Hva da, mener du?

HILDE: (*lavt*) Du mistet jo begge småguttene.

FRU SOLNESS: (*med et suk*) Å, *de*, ja. Ja, *det* var jo en sak for *seg*. Det var en høyere tilskikkelse. Og sånne ting får en bøye seg under. Og takke til.

HILDE: Gjør du det, da?

FRU SOLNESS: Ikke alltid, dessverre. Jeg *vet* jo at det er min plikt. Men likevel *klarer* jeg det ikke.

HILDE: Nei, det er helt rimelig, synes jeg.

FRU SOLNESS: Ofte må jeg si til meg selv at det var en rettferdig straff –

HILDE: Hvorfor det?

FRU SOLNESS: Fordi jeg ikke var standhaftig nok i ulykken.

HILDE: Men jeg skjønner ikke at –

FRU SOLNESS: Snakk ikke mer til meg om de to småguttene. Dem skal vi bare være glade for. *De* har det så godt, så godt. Nei, det er de *små* tapene i livet som skjærer deg i hjertet. Å miste alt det som andre folk regner for nesten ingenting.

HILDE: (*legger armene på kneet hennes og ser varmt opp til henne*) Søte deg – fortell meg hva *det* er for noe!

FRU SOLNESS: Som jeg sier. Bare småting. Alle de gamle portrettene på veggene brant jo. Og alle de gamle silkedraktene som hadde tilhørt familien i langsommelige tider. Og alle mors og bestemors kniplinger – de brant også. Og så smykkene da!

(tungt.) Og alle dukkene.

HILDE: Dukkene?

FRU SOLNESS: Jeg hadde ni nydelige dukker. Og *de* brant også? Alle sammen. Det var så sårt, så sårt for meg.

HILDE: Etter at du var blitt voksen?

FRU SOLNESS: Ja, lenge etter det. Jeg og dukkene fortsatte å leve sammen. Når bare ikke han så det, så –. Men så brant de jo inne, stakkar. Det var ingen som tenkte på å redde *dem*. Det er så trist å tenke på. Du må ikke le av meg, Hilde.

HILDE: Jeg ler da ikke.

FRU SOLNESS: Det var jo på en måte liv i dem også. Jeg bar dem under hjertet mitt. Som om de var små ufødte barn.